

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Веселин Борисов, дмн

член на научно жури за защита на дисертацията

на Снежана Младенова Кондева

на тема „Развитие на националната система за клинична специализация на лекарите – институционални, правни и финансови аспекти“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научно направление 3.8. Икономика (Икономика и управление по отрасли – публичен сектор, иновации), докторант на самостоятелна подготовка към Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, основание за рецензията -
Заповед РД 38-298/4.5.2018 год.

Представяне на дисертационния труд

Характер (актуалност и значимост) на темата:

Избраната от докторанта темата на дисертационния труд отговаря на назрялата необходимост за промяна и усъвършенстване на управлението на следдипломната клинична специализация на лекарите в административен, правен и финансов аспект. В този смисъл тя е както актуална, така и практически значима, тъй като ефективността на клиничната специализация на дипломираните медици рефлектира непосредствено върху качеството на здравните услуги и по този начин върху цялата система на здравеопазването у нас.

Структура и съдържание на дисертацията:

Дисертационният труд е в общ обем от 215 стандартни страници и е структуриран в следните самостоятелни части: увод, четири глави, заключение, изводи и препоръки. Всяка от тези части се състои от отделни параграфи, които следват логическата последователност в разгръщането на авторските тези. Към това съдържание са добавени едно приложение, представящо в резюме основните мнения и становища, изразени в интервютата, като и авторска справка за приносите и библиография.

В увода в логически последователен и коректен от методологическа гледна точка вид са формулирани обхватът, обектът и предметът на изследването, както и изследователските хипотези, защитени в последващото изложение. Последните се отнасят до институционалната структура на системата за клинична специализация на лекарите, за действащата правна регламентация и регулация и финансовите аспекти на дейността по специализацията. Още на това изходно равнище на разгръщане на анализа прави впечатление критичния поглед към съществуващата практика, позволяващ точното улавяне на същността на проблемите: прекомерната централизация при провеждането на клиничната специализация; концентрацията на специализациите в големите болнични заведения; слабата конкуренция между обучаващите институции, което пречи на прилагането на иновативни методи на обучение в съответствие с водещите европейски практики; отсъствието на независим от изпълнителната власт орган за регулиране и контрол на лекарската специализация; подценен правен статус на лекаря специализант; липсата на достатъчна мотивация в обучаващия лекар и механизъм за по-ефективна и качествена специализация; недостатъчното финансиране и необвързването му с крайния резултат.

В първата глава (*Исторически преглед на развитието на специализацията в медицината и на националната традиция за професионална квалификация на лекарите. Тенденции в осигуряването на устойчивост в здравния сектор*) е направен исторически преглед на развитието на системата за лекарска специализация в България, при който са очертани параметрите на националната традиция в тази област на здравеопазването и са изведени историческите предпоставки за нейното усъвършенстване. Ценното в тази част на изследването е, че в динамичен аспект е очертана корелацията между следдипломната специализация и базовото обучение на лекарите, административното регулиране на клиничната практика, лекарската експертиза, критериите за професионално израстване и

финансирането на дейностите по нея. Подходът, който авторът прилага тук отчита конкретните емпирични факти от историческото развитие на клиничната специализация като за целта са приведени съответните статистически данни, както и анализ на дейността на водещи в миналото организации в тази област (ИСУЛ), нормативната уредба след 1972 г., статута на БЛС. На тази основа са очертани тенденциите в развитието на националната система за клинична специализация на лекарите, произтичащи от традицията при нейното осъществяване и параметрите на политиката за осигуряване на устойчивост в здравния сектор.

Във втората глава (*Теоретико-методологически предпоставки за развитие на националната система на клинична специализация на лекарите*) са разгледани и анализирани основните теоретически и методологически условия за необходимото усъвършенстване на националната система на клинична специализация на лекарите. За целта докторантът критично осмисля различните теоретични подходи при дефинирането на здравната услуга и синтезира работещо понятие за нея, релевантно към основната тема на своето изследване. По същия начин процедира и при изясняването на спецификата на медицинското образование, регулирания достъп до здравеопазване, контрола при предоставянето на здравни услуги и саморегулацията на лекарската професия, като специално внимание отделя на международните препоръки и стандарти, отнасящи се до медицинските кадри и специализираното медицинско обучение на лекарите. На основата на метода на системния анализ и синтеза тук са дефинирани обективните предпоставки, върху които трябва да се основава стратегията за модернизиране на клиничната специализация на лекарите.

Третата глава (*Изследване и анализ на процеса за придобиване на клинична специалност от лекарите*) в най-висока степен представя теоретичните достижения в дисертацията тъй като в нея се прави собствения анализ на действащия в момента процес на придобиване на клинична специалност от лекарите. Трета глава е

структурирана в три части, в които систематично са изследвани основните аспекти на този процес.

В първата част са разгледани неговите правни икономически и социални измерения като особено значимо тук е формулирането на функциите на БЛС като професионална камара, която следва да играе ключова роля в саморегулацията на лекарската квалификация. На основата на съпоставка на политиките на медицинските университети и лечебните заведения са дефинирани отговорностите при организацията на клиничната специализация. В тази връзка от гледна точка на националната и европейска правна регламентация е изследван и статуса на лекаря специализант, а така също и начинът на финансиране на клиничното обучение.

Във втората част е направен преглед на добрите практики в управлението на клиничната специализация и професионалната саморегулация на лекарското съсловие в Австрия, Великобритания и Германия, които в тези държави са доказали своята ефективност за гарантиране компетентността и етичното поведение на лекарите пред обществото.

В третата част на главата чрез сравнителен, социално-икономически и критичен анализ е аргументирана необходимостта от реформа на системата за придобиване на клинична специалност като са разкрити основните параметри, в които тя следва да се осъществи – промяна в институционалната структура, във финансирането, в правоспособността на лекарите специализанти по време на обучението, в продължителността на обучението, в неговото администриране (регистрацията и получаването на сертификат за лекар специалист по клинична специалност).

В глава четвърта (Формулиране на причините за съществуващите проблеми и възможностите за подобряване ефективността на националната система на клинична специализация на лекарите. Обратна връзка – мнението на

младите лекари, социалното поведение на заинтересованите страни и професионалните нагласи за промени) се съдържат непосредствените практически значими резултати от изследването. В нея са разгледани конкретните причини за съществуващите в момента слабости в клиничната специализация на лекарите и в този контекст са очертани необходимите мерки за тяхното отстраняване. Открити са конкретните неефективни правни норми, целта на тяхната промяна и очаквания резултат. Съществен елемент в тази глава е отчитане мнението на младите лекари за проблемите в специализацията, както и това на останалите заинтересовани страни, т.е. търсенето на обратна връзка с всички участници в процеса, което е осъществено чрез анализ на резултатите от проведени анкети и интервюта и обобщаващ професионалните нагласи за промяна в системата за придобиване на специалност в системата на здравеопазването.

В заключението в синтезиран вид е представена основната авторова теза, че кризисното състояние на човешкия капитал в системата на българското здравеопазване, което поражда и остър социален проблем, в голяма степен се дължи на неразвитостта и деформациите в една от системите, които го възпроизвеждат – системата за клинична специализация на лекарите, която, разгледана в съпоставка със системите на водещи европейски страни, в сегашния си вид не насърчава успешното кариерно развитие на лекарите. Което, на свой ред, прави необходимо изграждането на стратегия за ефективното управление на националната система за клинична специализация на лекарите в качеството ѝ на основна предпоставка за подобряването на човешкия капитал в здравеопазването, а с това и на цялостното подобряване на състоянието в сектора. Един възможен път за (и подход към) изграждането на подобна стратегия е трасиран в представеното по-горе съдържание на рецензираната докторска дисертация.

Оценка на научните приноси

Приносите в дисертационния труд на Снежана Кондева, коректно посочени в авторската справка за тях, са както с теоретичен, така и с практико-приложен характер. Към първите могат да се отнесат критичния анализ на действащата в момента система за клинична специализация с посочване на основните ѝ слабости, определянето на институционалните, правните и финансовите предпоставки за нейната реформа, разкриването на основното съдържание на националната традиция в осъществяването на клиничната специализация. Вторите са ориентирани към практическото осъществяване на необходимите промени в системата за клинична специализация и включват: формулиране на очакваните резултати от реформа на системата, извличане на положителния опит от осъществяването на клиничната специализация в Австрия, Германия и Великобритания, подбор и систематизация на препоръките и стандартите, приети от международните медицински асоциации, анализът и интерпретацията на нагласите за промяна в практиката на клиничната специализация на лекарите.

Оценка на публикациите

Представените четири публикации по темата на дисертацията са три доклада, изнесени и защитени пред авторитетни научни форуми, включително международни научни конференции, организирани от Стопанския факултет на ТУ-София, както и МВБУ и НБУ, и една статия в сборник с докторантски трудове на Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Те третираат въпроси, изследвани впоследствие в контекста на различните глави на дисертационния труд и представляват оригинални авторски текстове, написани на висок академичен стил.

Съответствие на академичните стандарти

Дисертационният труд е компетентно и задълбочено изследване на проблема за клиничната специализация на лекарите, което изцяло е

осъществено от своя автор. Неговото заглавие, както и заглавието на отделните глави и параграфи изцяло отговаря на съдържанието им. Приложената библиография от 210 информационни източника – монографии и статии в сборници и списания (49), базирани в Интернет (47), нормативни актове (59) и интервюта (55), показват отлично познаване на публикациите по темата на дисертацията, а цитирането им в текста – способността за творческото им осмисляне и интерпретация. Езикът, на който е написана дисертацията е строго теоретичен и същевременно разбираем за една по-широка аудитория от специалисти, проявяващи интерес към проблематиката.

Бележки, препоръки

Бих препоръчал на Кондева в бъдещите си изследвания да направи по-обстоятелствен анализ на ролята и отговорностите на съсловната организация (Български лекарски съюз) за специализацията и професионалното развитие на младите лекари в България.

Лични впечатления от докторантката

Снежана Кондева притежава дългогодишен опит по икономическите и управленски проблеми на здравеопазването като началник на отдел, заместник-директор по икономическата дейност и заместник-директор по административната и правната дейност на две от водещите университетски болници у нас – Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Царица Йоанна – ИСУЛ“ и Университетска многопрофилна болница за активно лечение по неврология и психиатрия „Св. Наум“. В момента е председател на Съвета на директорите на Втора многопрофилна болница за активно лечение – София. Извън посочените в справка за свързаните с дисертацията публикации има множество доклади на национални и международни научни конференции и статии в специализирани списания и електронни сайтове.

Заклучение

На основание на изразените по-горе оценки по отделните страни на дисертационния труд мотивирано може да се даде заключението, че като цяло той напълно отговаря на академичните изисквания, предвидени в ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника на Софийския университет за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ.

Затова убедено предлагам на уважаемото научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Снежана Младенова Кондева, автор на дисертацията „Развитие на националната система за клинична специализация на лекарите - институционални, правни и финансови аспекти“, по професионално направление 3.8. Икономика (Икономика и управление по отрасли – публичен сектор, иновации), за което ще гласувам и аз.

19 юни 2018 г.

Рецензент:

Проф. д-р Веселин Борисов, дмн

